

A VÉDETT EREDET-MEGJELÖLÉSŰ ÉS VÉDETT FÖLDRAJZI JELZÉSŰ ÉLELMISZEREK JELENTŐSÉGE A VERSENYKÉPESSÉG SZEMPONTJÁBÓL

DR. PANYOR ÁGOTA

Szegedi Tudományegyetem Mérnöki Kar

Összefoglalás

Az Európai Unió élelmiszerpiacán egyre kiélezettebb helyzetben kell helytállniuk az élelmiszertermékeinknek. Ahhoz, hogy versenyképességünket fenntarthassuk új kitörési pontokat is kell találnunk. Így jelen tanulmány keretében a különleges minőséget képviselő, egyedi tulajdonságokkal rendelkező földrajzi árujelzős termékeket vizsgáljuk, milyen módon járulhatnak hozzá versenyképességünk növeléséhez.

A mai piaci versenyhelyzetben a termékek egyedi tulajdonságai – amelyek többnyire generációk alatt jöttek létre és maradtak fenn – az elismert és állandó minőséget fémjelzik, értéket képviselnek. A fogyasztói megkérdezéses vizsgálataink is alátámasztják, hogy a hazai élelmiszerek fogyasztása, vásárlása esetén a legfontosabb terméktulajdonságnak a hagyományos (tradicionális) ízvilágot tartják, valamint az élelmiszerek eredetét és a minőségi megkülönböztetést. Arra is rávilágítottak kutatásaink, hogy a fogyasztók keresik a minőségi garanciát nyújtó jelöléssel ellátott élelmiszereket, melyek közül kiemelten biztonságosnak tartják az ökojelölést, a független tanúsítást és az eredetre utaló jelölést.

A megkülönböztetett minőségi jellel ellátott, kiváló minőségű termékek előállítása nagyobb hozzáadott értéket eredményez. Regionális vonatkozásban is erősítheti az adott térség versenyképességét és a lehetőségek minél szélesebb körű kiaknázását, hiszen a régióban maradó hozzáadott érték növeli a helyi fogyasztást, jelentős munkahelybővítést eredményezhet és lehetőséget nyújthat a helyi vállalkozások beindításához.

Bevezetés

Az élelmiszerpiacon bekövetkezett nagymértékű átalakulások rákényszerítik az előállító vállalkozásokat, hogy újabb és újabb stratégiai változtatásokat eszközöljenek annak érdekében, hogy talpon maradhassanak. Kiélezett verseny folyik a fogyasztó kegyeiért, mind a hazai, mind a nemzetközi piacokon, ahol jóformán farkastörvények uralkodnak. Ezt a versenyt senki sem tudja elkerülni megmérettetés nélkül. A „csatából” győztesként csak azok a szervezetek tudnak kikerülni, akik a fellépő igényekre a lehető legmagasabb színvonalon és megfelelő eszközökkel tudnak reagálni a „csatatéren,” vagyis a piacon. Az egyik legeredményesebb eszköz a piaci versenyképesség fokozása érdekében a termékek minőségi jelzéssel való ellátása. Ezért egyre inkább előtérbe kerül a különleges minőséget tanúsító jelölések szerepe, többek között a földrajzi árujelzők alkalmazásának fontossága is, amely hozzásegíti a termelőket a verseny stabilitásához azáltal, hogy a szigorúan ellenőrzött termékek minőségi garanciát nyújtanak a fogyasztóknak. Az oltalom alatt álló termékek az előállító számára jogi védelmet biztosítanak a tisztességtelen piaci eszközök alkalmazóival szemben, míg a fogyasztóknak minőségi garanciát jelentenek a termék hitelességéről. A megkülönböztető minőségjel hozzájárul a versenyképesség növeléséhez, a szabályozást leíró

rendeletekhez kapcsolódó támogatási rendszer pedig a vidék fenntartható fejlesztésének hatékony eszköze.

A földrajzi árujelzős termékek jogi szabályozása

Az Európai Unióban a korábbi, 2081/92/EGK rendeletet 2006-ban felváltotta a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek földrajzi jelzéseinek és eredetmegjelöléseinek oltalmáról szóló 510/2006/EK rendelet. A rendelet célja, hogy a bizonyos földrajzi területhez kötődő termékeknek piaci előnyt biztosítson azáltal, hogy a termék viselheti az „oltalom alatt álló eredet-megjelölés”, illetve az „oltalom alatt álló földrajzi jelzés” megjelöléseket vagy az ezekhez kapcsolódó közösségi szimbólumokat. A közösségi szimbólum jelenléte valamennyi európai fogyasztó számára egyértelművé teszi, hogy a termék sajátos jellege annak földrajzi származásából ered, ezért a termék nagyobb bizalmat élvez (Zobor, 2004).

A Bizottság 1898/2006/EK rendelete az 510/2006/EK tanácsi rendelet végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról szól, míg a Bizottság 417/2008/EK rendelete a vonatkozó rendelet I. és II. mellékletének módosításáról.

Az **eredet-megjelölés** a Tanács 510/2006/EK rendelete 2. cikk (1) bekezdésének a) pontja szerint: valamely régiónak, meghatározott földrajzi helynek, vagy – kivételes esetben – országnak az olyan mezőgazdasági termék vagy élelmiszer leírására használatos elnevezése, amely:

- e régióból, meghatározott földrajzi helyről vagy országból származik,
- minősége vagy jellemzői alapvetően vagy kizárólag egy adott földrajzi környezetnek és az ahhoz kapcsolódó természeti és emberi tényezőknek köszönhető, és
- a termelése, feldolgozása és előállítása meghatározott földrajzi területen történik.

A **földrajzi jelzés** a Tanács 510/2006/EK rendelete 2. cikk (1) bekezdésének b) pontja szerint: valamely régiónak, meghatározott helynek, vagy – kivételes esetben – országnak az olyan mezőgazdasági termék vagy élelmiszer leírására használatos elnevezés, amely:

- e régió, meghatározott földrajzi helyről vagy országból származik, és
- különleges minősége, hírneve vagy egyéb jellemzője ennek a földrajzi eredetnek tulajdonítható, és
- a termelése és/vagy feldolgozása és /vagy előállítása meghatározott földrajzi területen történik.

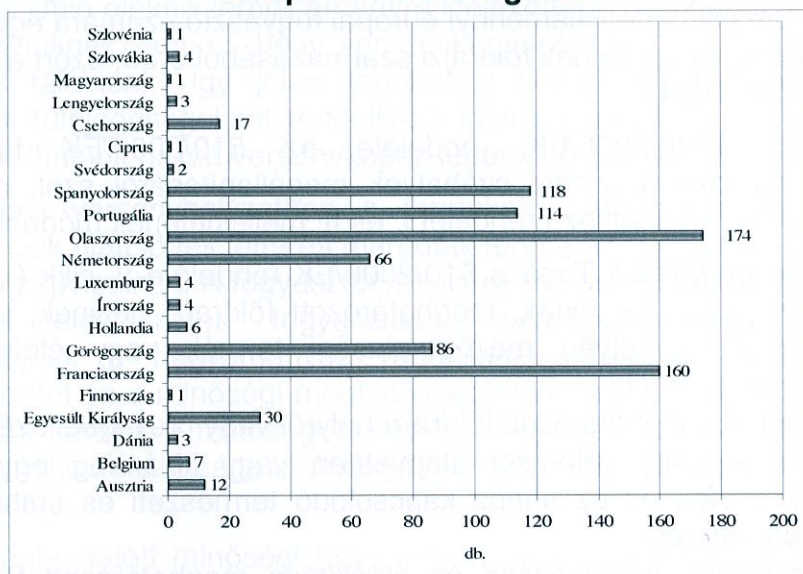
Az oltalom minden előállítót megillet, aki az adott területen az adott termékleírásnak megfelelő terméket állít elő, vagyis független a földrajzi árujelző megszerzésére irányuló eljárás kezdeményezőjétől. Kérelmet kizárólag csoportosulás nyújthat be. A csoportosulás kifejezésnek minden, a termékkel foglalkozó termelői és/vagy feldolgozói szervezet megfelel, amely a termék előállításának valamely fázisában vesz részt, bármilyen legyen is annak jogi formája. Nincs fenntartva védelem a kérelem benyújtójának, hisz ez nem birtokolható, nem is értékesíthető, tehát kollektív jogosultság. Csak azok a termelők vagy előállítók használhatják termékeiken a védett földrajzi árujelzőket, akik a termékleírásban meghatározott területen termelnek, állítanak elő, és az ott leírt technológiát alkalmazzák. Termékeiknek meg kell felelniük a termékleírásban foglalt minőségi követelményeknek is.

A földrajzi árujelzős termékek köre az Európai Unióban

2008. őszén összesen 814 eredet-megjelölésű és földrajzi jelzésű termék szerepelt az Európai Unió regiszterében. A közösség tagállamaiban az eredetvédett termékek számát alapvetően meghatározza az adott ország klimatikus adottsága, illetve a korábbi nemzeti eredetvédelmi rendszer mechanizmusai.

Az 1. számú ábrából látható, hogy a termékek legnagyobb hányada Olaszországból és Franciaországból származik (174 illetve 160 terméknév), emellett jelentős számú még Spanyolország és Portugália eredetvédett termékeinek száma is.

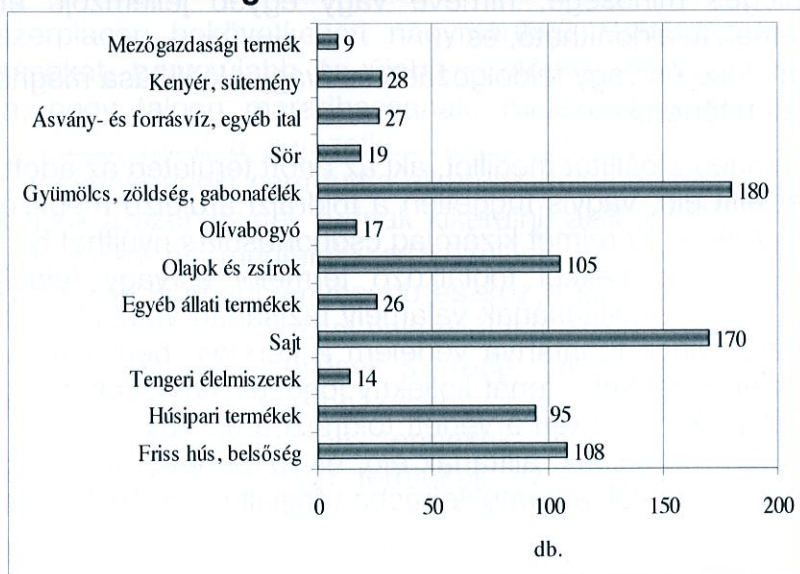
1. ábra: Közösségi oltalom alatt álló eredet-megjelölések és földrajzi jelzések az Európai Unió országaiban

Forrás: www.europa.eu/index_hu.htm (2008. novemberi állapot)

A termékenkénti megoszlásban (2. számú ábra) a sajtok, valamint a gyümölcs- és zöldségfélék száma a legmagasabb. Az eredetvédelmet élvező élelmiszerek egynegyede sajt (170 fajta), amelynek kb. 60%-a Franciaországból ered.

2. ábra: A regisztrálások száma termékenként

Forrás: www.europa.eu/index_hu.htm (2008. novemberi állapot)

Magyarország eddig 11 mezőgazdasági termék és élelmiszer földrajzi árujelzőjének közösségi szintű oltalom iránti kérelmét nyújtotta be az Európai Bizottsághoz, ezen termékek a következők: Budapesti téliszalámi, Szegedi téliszalámi, Csabai kolbász, Gyulai kolbász, Kalocsai fűszerpaprika-őrlemény, Szegedi fűszerpaprika-őrlemény, Makói vöröshagyma, Gönci kajszibarack, Hajdúsági torma, Szőregi rózsatő és az Alföldi kamillavirágzat.

A benyújtott termékek közül eddig a közösségi oltalmat 2007. decemberében a Szegedi téliszalámi kapta meg.

Mivel a fentiek mellett hazánk sok más, méltán híres, nagy hagyományokkal rendelkező és egy adott földrajzi helyhez köthető termékei is érdemesek erre az elismerésre, kiemelten fontos, hogy előállítók ennek megszerzésére pályázzanak. Segítségül szolgálhat a Hagyományok-Ízek-Régiók gyűjtemény, amelyben megtalálható hagyományos és tájjellegű termékek közül számos alkalmas lehet a közösségi nyilvántartásba való felvételre.

A megkülönböztető minőségi jelzések ismerete és értékelése

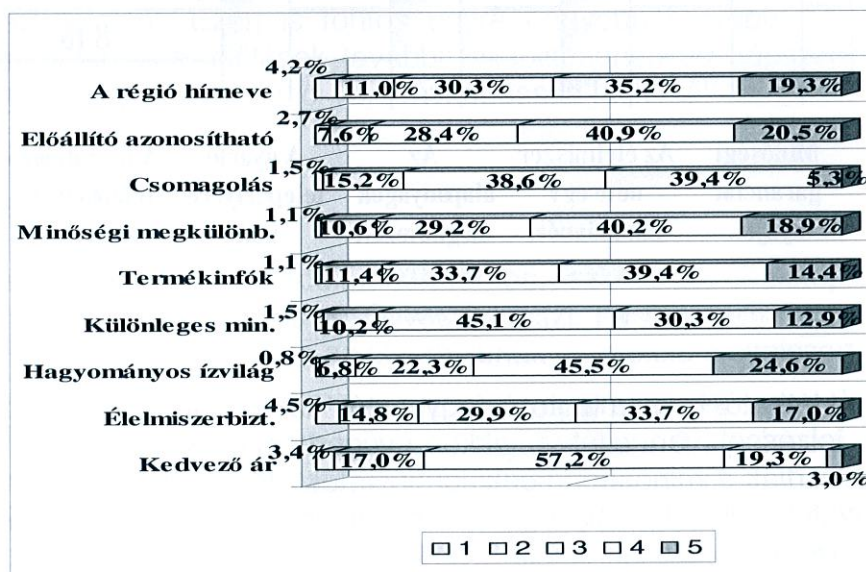
A kérdőíves fogyasztói felmérés keretében vizsgálatunk tárgyát képezték egyrészt a földrajzi árujelző átmeneti nemzeti oltalmával rendelkező termékeink ismertsége, másrészt a hazai élelmiszerekkel szembeni attitűdök vizsgálata. Jelen tanulmány keretében a fogyasztók minőségtanúsító jelzésekkel kapcsolatos nézetei kerülnek bemutatásra, mely eredmények szintén hasznos információkat tartalmaznak a földrajzi árujelzős termékek versenyképességére vonatkozóan is.

A megkérdezés standard kérdőívek segítségével történt, a mintavétel önkényes választáson alapult. A vizsgálat során 264 db értékelhető adatot tartalmazó kérdőívet dolgoztunk fel és értékeltünk Microsoft Excel és SPSS 15.0 statisztikai program segítségével.

Hazai élelmiszerek jellemzői

Lényeges szempont tisztában lennünk azzal, hogy a fogyasztóknak milyen elvárásaik vannak a hazai élelmiszerekkel szemben, ezekben a tényezőcsoportokban milyen terméktulajdonságokat részesítenek előnyben. Felmérésünk kapcsán 9 termékjellemzőt kellett értékelni a válaszadóknak egy 1-5-ig terjedő intervallumskálán. (1=legkevésbé jellemző, 5=leginkább jellemző)

3. ábra: A hazai élelmiszerek jellemzői

A 3. ábra összesített diagramjából kitűnik, hogy a legjellemzőbb terméktulajdonságnak a hagyományos (tradicionális) ízvilágot tartották. A válaszadók több mint 2/3-a (70,1%) szerint teljes mértékben jellemző ez a tulajdonság a magyar termékekre.

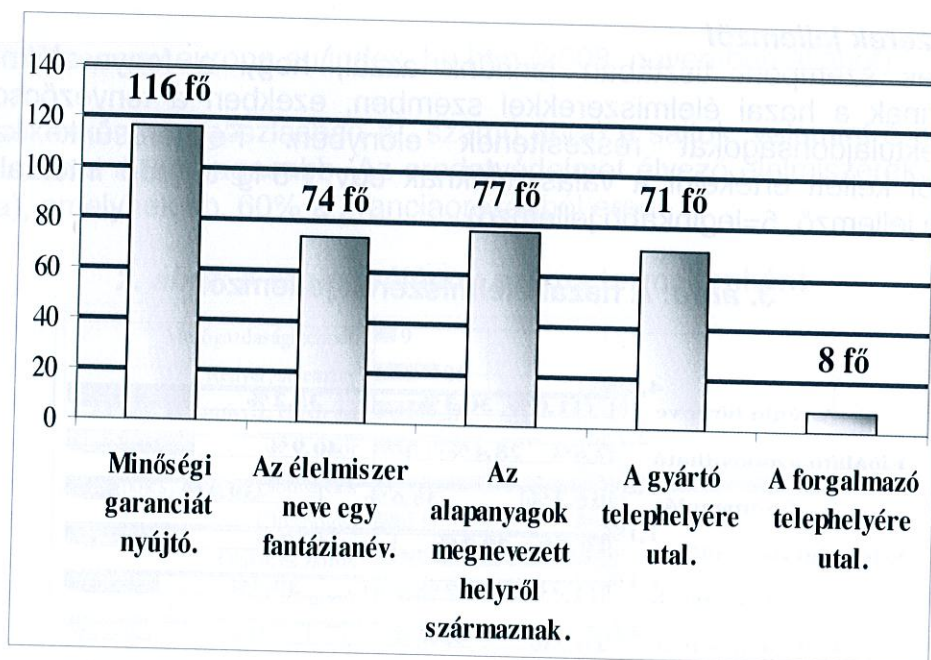
A hagyományos ízvilághoz hasonlóan közel azonos értéket mutat az előállító azonosíthatósága tulajdonság is, hiszen a fogyasztók 61,4%-a pozitívan bírálta e tulajdonság meglétét a magyar termékek esetében. Magyarországon is, mint minden fejlett élelmiszerbiztonsági kultúrával rendelkező országban, követelmény az élelmiszert előállító cégek feltüntetése az adott termék csomagolásán. Ezek a cégek logójuk, emblémájuk megjelölésével is tudatosítják a fogyasztóban az általuk képviselt minőséget, ezzel könnyítve meg a fogyasztó döntését.

Meghatározó tulajdonságnak vélték a régió hírnevét, a minőségi megkülönböztetést, a termékinformációkat és az élelmiszerbiztonságot. A megkérdezettek több mint 50%-a vélekedett úgy, hogy az általuk ismert magyar termékeknél a kapott és a beszerezhető termékinformációk, valamint a minőségi megkülönböztetést biztosító jelölések fontos termékjellemzők. A fogyasztók egyre inkább keresik a minőségileg megkülönböztetett termékeket, melyek magas hozzáadott értékkel rendelkeznek.

Fogyasztói gondolatok egy ismeretlen földrajzi névvel ellátott termék esetén

Arra a feltevésre is választ kerestünk, hogyha a fogyasztó egy földrajzi helyről elnevezett, számára még ismeretlen magyar élelmiszerral találkozik az üzletek polcain, akkor milyen gondolatok fogalmazódnak meg benne. A megkérdezettek több választ is megjelölhettek.

4. ábra: Fogyasztói gondolatok a minőségjelekkel kapcsolatosan

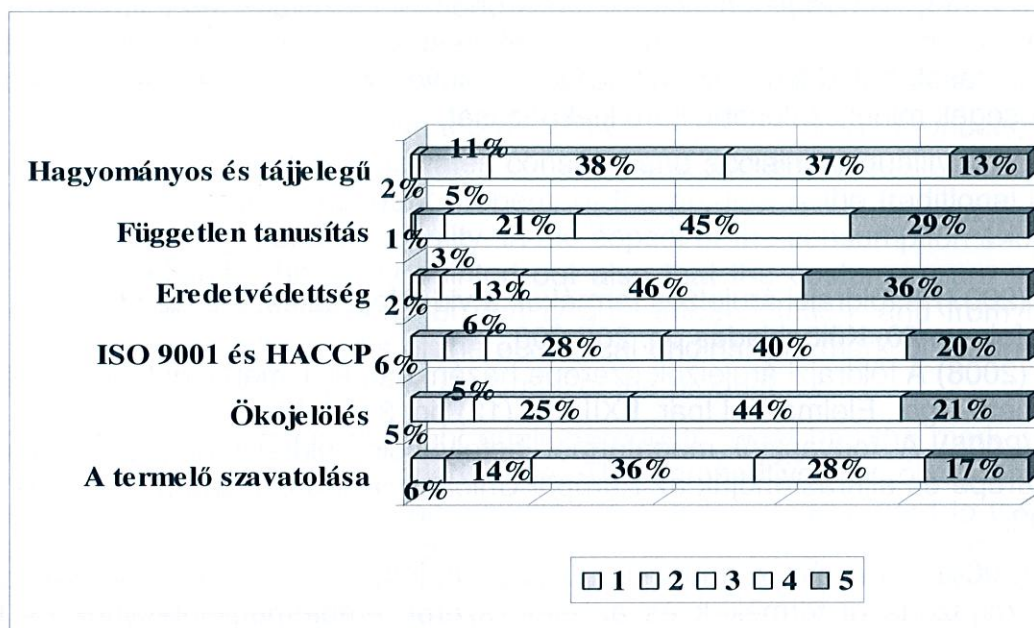
A 4. ábrából látható, hogy a legtöbb fogyasztó által megadott válasz a „Ha minőségi garanciát nyújtó jelzéssel van ellátva, akkor nyugodt szívvel vásárolok belőle”, tehát nagyon fontosnak tartják a minőségi megkülönböztetést. Ismeretlen termék esetén keresi a minőséget szavatoló jelzést, mely biztosítékot jelent számára, és így nyugodt szívvel vásárolhat is belőle. A megkérdezettek 21,4%-a bizalmatlan, hisz szerintük a termék

elnevezése nem jelenti, hogy az adott tájról, településről származik, ezért számukra az élelmiszer neve csak egy fantázianév.

A termékminőséget biztosító jelölések értékelése

Az előző kérdéskört tovább bontva azt is szeretnénk tudni, hogy a válaszadók számára a különböző jelölések milyen mértékben jelentenek biztonságot az élelmiszerek megkülönböztetett, egyedi minőségére. Ennél a kérdéstípusnál is egy 1-5-ig terjedő skálán kellett értékelni különböző termékminőséget biztosító jelöléseket. A kapott eredményeket szemlélteti az 5. számú ábra.

5. ábra: A termékminőséget biztosító jelölések

A feltüntetett jelölések mindegyike biztonságot jelent a fogyasztók számára. Jellemzően az ökojelölést, a független tanúsítást és az eredetvédett jelölést emelték ki. Az előállító által működtetett ISO 9001 és HACCP rendszert is fontosnak tartják, mely biztosítéka az ellenőrzött, jó minőségnek. Gyengébb értékelést kapott a termelő személyes szavatolása. Habár sok esetben a fogyasztók megbíznak ugyan a termelők szakértelmében, de hiányolják ezen termékek esetében a minőséget tanúsító, megkülönböztető jelölést. Ezért is fontos egyre nagyobb szerepet kapnia a kiváló és egyedi minőséget tanúsító jelölések további fejlesztésének és népszerűsítésének, mely áttételesen szintén hozzájárul a piaci versenyképesség javításához.

Következtetések

Az egyedi tulajdonságok védelmének fontos eszköze az oltalom, a tanúsítás és a minőségtanúsító védjegy. A fogyasztó szívesen veszi, ha rábízhatja magát egy minőségi garanciát nyújtó jelre, mely számára az elvárásainak megfelelő élelmiszert jelenti.

Az európai szinten bejegyzett mezőgazdasági termék vagy élelmiszer neve, előállítási módja védeltséget élvez az összes tagállamban. A közösségi oltalmi rendszer ösztönözi a mezőgazdasági termelés változatosabbá tételét, az elismert termékek támogatását. Eszköz arra, hogy az agrárgazdasági szereplők számára lehetővé tegye a termékeik piaci értékének növelését, védje a tagállamok azonosítható földrajzi eredetű termékeit, ezzel biztosítva versenyképességüket, fenntartva az állandó, kiváló minőséget.

A magyar termékek piaci pozícióját hosszú távon javíthatja a tudatosan alakított, a minőségi garanciát biztosító megkülönböztető termékminősítő jelölések használata és bővítése, amely hozzájárul a gazdaság fejlesztéséhez, a piaci versenyképesség növeléséhez és a magyar termelők védelméhez. Ez az előállítónak piaci előnyt, forgalomnövekedést eredményez, és ösztönöz arra, hogy fejlesztésével megfeleljen a minőségtanúsító jelölés által támasztott követelményeknek.

A megkülönböztetett minőségi jellel ellátott, kiváló minőségű termékek előállítása nagyobb hozzáadott értéket eredményez. Így akár regionális vonatkozásban is sokban segítheti a vidékfejlesztést, a vidék népességmegtartó erejét és áttételesen a falusi turizmus fejlődéséhez is hozzájárulna, így növelve az egyes térségek versenyképességét is. Fontos azt is látnunk, hogy a régióban maradó hozzáadott érték növeli a helyi fogyasztást a helyi vendéglátóhelyek, a gasztronómiai fesztiválok és kulturális, turisztikai rendezvények kapcsán. Jelentős munkahelybővítést eredményez és lehetőséget nyújt a helyi vállalkozások beindításához, mindezzel erősítve az adott térség versenyképességét és a lehetőségek minél szélesebb körű kiaknázását.

Irodalomjegyzék

- Panyor Á. (2007) A földrajzi árujelzős termékek a vidékfejlesztésben. Gazdálkodás 51. évfolyam 20. Különkiadás pp. 206-208.
- Panyor Á. (2008) A földrajzi árujelzők szerepe hazánkban és ismertségük növelésének lehetőségei. Élelmészeti Ipar, LXII.évf. (12) pp. 378-382.
- Sipos L. (2005) A fogyasztói magatartást befolyásoló földrajzi árujelzők, tanúsítások szerepe és eljárásrendjük az Európai Unióban, Kertgazdaság 37. évf. (3) pp. 96-102.
- Zobor E. (2004) Útmutató a földrajzi árujelzők bejegyzését kérelmezők számára – A mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek eredetmegjelölésének és földrajzi jelzésének oltalma, FVM kiadvány, Budapest